

Organizacija nastave povijesti prema ishodima učenja

Šipić, Ivana

Master's thesis / Diplomski rad

2015

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:142:598670>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-05-16**

FILOZOFSKI FAKULTET
SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)

DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJ

Sveučilište J.J. Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet

Diplomski studij filozofije i povijesti

Ivana Šipić

Organizacija nastave povijesti prema ishodima učenja

Diplomski rad

Mentor

izv. prof. dr. sc. Jasna Šimić

Osijek, 2015.

SADRŽAJ:

Sažetak.....	2
Uvod.....	3
1. Opći pojmovi potrebni za shvaćanje nastave povijesti usmjerene prema ishodima učenja	5
1.1. Kurikulum	5
1.2. Nacionalni okvirni kurikulum	7
1.3. Kurikularni pristup obrazovanju	8
1.4. Odgojno-obrazovni ciljevi u nastavi povijesti	11
2. Ishodi učenja	15
2.1. Definicija.....	15
2.2. Bloomova taksonomija.....	16
2.3. Primjena ishoda učenja.....	20
2.4. Povezanost ishoda učenja, kompetencija i kvalifikacija	22
3. Primjena aktivnih glagola u planiranju nastave usmjerene prema ishodima	24
3.1. Aktivni glagoli za ishode učenja kognitivnog područja znanja	27
3.2. Aktivni glagoli za ishode učenja afektivnog područja stavova	28
3.3. Aktivni glagoli za ishode učenja psihomotoričkog područja vještina.....	29
4. Kako pristupiti nastavnoj jedinici da bi organizirao sat usmjeren prema ishodima učenja	30
5. Primjer određivanja ciljeva i ishoda učenja u nastavnoj jedinici.....	33
5.1. Ciljevi i ishodi učenja u nastavnoj jedinici (znanja, vještine, stavovi).....	33
Zaključak	35
POPIS SLIKA.....	37
POPIS TABLICA.....	38
POPIS LITERATURE.....	39

Sažetak

Obrazovni sustav treba napraviti zaokret od tradicionalnih oblika poučavanja ka kurikularnom pristupu. Kurikularni pristup obrazovanju treba biti ugrađen u sve predmete, pa tako i u povijest. Suvremena nastava organizira se i planira prema ishodima učenja, pri čemu se koristi taksonomijama te aktivnim glagolima. Kurikularni pristup školu definira kao mjesto cjelovitog osobnog i socijalnog razvoja učenika. Nastoji se uravnotežiti tri elementa kurikulumu - odgojno obrazovne ciljeve iskazane kroz ishode učenja, ono što se radi u razredu te ono što se provjerava i ocjenjuje. Pripremajući nastavu, sada su na prvom mjestu ciljevi i ishodi učenja usmjereni na stjecanje kompetencija učenika, prema kojima se određuju sadržaji nastavnog rada. Pripremajući ishode učenja učitelj/nastavnik traži odgovor na tri pitanja: Što je cilj nastavnog sata koji pripremamo? Kako ćemo znati da smo usmjerili nastavu upravo prema željenom cilju? Koji sadržaji, materijali i metode su najbolji da se postigne željeni cilj? Povijest kod učenika treba izazvati sposobnost povijesnog mišljenja te učenik treba imati temeljna povijesna znanja i nakon završetka procesa poučavanja i ispunjenja ishoda, steći određene kompetencije.

ključne riječi: metodika nastave, nastava povijesti, taksonomija, ishodi učenja, povijesna znanja, kurikulum

Uvod

Metode i tehnike poučavanja u obrazovnom sustavu kroz povijest mijenjale su se i razvijale, baš kao i sama metodika nastave. U današnje vrijeme koristi se kurikularni pristup obrazovanju koji je utemeljen na kurikulumu. Kurikularni pristup obrazovanju odmak je od dotadašnjeg klasičnog, odnosno tradicionalnog pristupa poučavanja utemeljenog na memoriranju što više činjenica te na zanemarivanju vještina učenika.

Pri planiranju i provođenju nastave, sukladno kurikularnom pristupu, danas se koriste ishodi učenja koji omogućuju bolje praćenje, mjerenje i vrednovanje rezultata. Ishodi učenja korisni su učiteljima, ali i samim učenicima i njihovim roditeljima. I učitelji i učenici putem ishoda učenja mogu jasno razumjeti što se od njih očekuje. Suvremena nastava stoga se organizira i planira prema ishodima učenja.

I suvremena nastava povijesti temelji se na ishodima učenja. Svaki predmet specifičan je te traži određena specifična znanja, a isto je slučaj i sa poviješću. Povijest kao predmet i kao znanost zahtijeva određena povijesna znanja te sposobnost povijesnog mišljenja. Upravo to se od nastave povijesti i očekuje: da kod učenika izazove sposobnost povijesnog mišljenja te kreira temeljna povijesna znanja.

Predmet ovog rada je metodika nastave povijesti usmjerena prema ishodima učenja, a zadatak, odnosno, cilj rada je proučiti na koji se način odvija suvremena nastava povijesti te kako adekvatno odrediti ishode učenja u nastavi povijesti,. Prilikom izrade ovog rada korištene su različite metode izrade kao što su povijesna, komparativna, kompilacijska, deskriptivna i druge. Korištena je literatura koja obuhvaća knjige te stručne i znanstvene članke. Literature o ovoj temi u posljednje vrijeme ima dosta, naročito u drugoj polovici 20. stoljeća, a puno se ljudi i danas bavi time, kako u svijetu, tako i na području Hrvatske. Motiv za izradu ovog istraživačkog rada je trenutna reforma školstva u Republici Hrvatskoj te činjenica da ću raditi u školi u kojoj ovakvo teorijsko znanje ima vrlo veliku važnost.

Struktura rada podijeljena je na šest različitih cjelina. Nakon ovog uvodnog dijela, u prvom se poglavlju proučavaju opći pojmovi potrebni za shvaćanje nastave povijesti u obrazovnom sustavu. Drugo poglavlje proučava ishode učenja, a treće primjenu aktivnih glagola u planiranju

nastave. Četvrto poglavlje bavi se pristupom nastavnoj jedinici te organiziranju sata prema ishodima učenja. Peto poglavlje iznosi praktični primjer, nakon čega slijedi zaključak te popisi literature, slika i tablica.

1. Opći pojmovi potrebni za shvaćanje nastave povijesti usmjerene prema ishodima učenja

Kako bi se mogla razumjeti usmjerenost nastave povijesti prema ishodima učenja, prvo je potrebno proučiti neke opće pojmove. Ti opći pojmovi tiču se kurikulumu te odgojno-obrazovnih ciljeva učenja.

1.1. Kurikulum

Kurikulum je pojam širokog značenja, no u ovome poglavlju riječ će biti o značenju kurikulumu u odgojno-obrazovnoj domeni. Njegovo je značenje danas toliko različito tumačeno pa iz tog razloga, a u svrhu toga da bi se dobro razumio, potrebno je prvotno objasniti njegovo pojmovno, povijesno i teorijsko polazište, a zatim suvremeno značenje.

U skladu s tradicijom hrvatskoga jezika i njegovom normom, termin *curriculum* prilagođuje se glasovno (fonijski) i slovno (grafijski) kao kurikulum.¹ Od imenice *curriculum* izvedeno je više različitih glagola te je njeno izvorno značenje dvokotačne kočije koju usporedno vuku dva konja zamijenjeno u školski tečaj te u nastavni program, a i danas poprima nova značenja.² Kurikulum dolazi od engleske riječi *curriculum* koja potječe iz latinskog jezika i znači hod (tok), ali kroz pouku (obuku).³ Drugim riječima, to predstavlja usmjereni pristup kretanju do najpovoljnijih rezultata postavljenih u nekom području rada koji sadrži nekoliko osnovnih procesa: planiranje-organizaciju-izvođenje-kontrolu. Međutim, danas je kurikulum teško jednoznačno odrediti iz razloga što on ima svoju povijest tumačenja. Najranije tumačenje kurikulumu u pedagogiji bilo je u 16. i 17. stoljeću i značio je redoslijed učenja gradiva po godištim. Tada se kurikulum poistovjećivao s nastavnim planom i programom. Sam je razvoj ideje o kurikulumu vrlo sličan oblikovanju teorije nastavnog plana i programa, tako da će zapravo sve do polovice 20. stoljeća na europskom tlu nastavni plan i program biti sinonim za kurikulum.⁴

¹Jurić, V. i dr.: Didaktika i kurikulum, Ekološki glasnik, Zagreb, 2010., str. 78.

²Jukić, M.: Odnos kurikulumu i nastavnog plana i programa, Pedagogijska istraživanja 7 (1), Zagreb, 2010., str. 55.

³Jurić, V. i dr.: Didaktika i kurikulum, str. 78.

⁴Previšić, V.: Kurikulum - teorije- metodologija-sadržaj-struktura, Školska knjiga, Zagreb, 2007., str. 17.

No, kurikulum se u suvremeno vrijeme odvaja od poistovjećivanja s pojmom nastavni plan i program. Suvremena određenja kurikulumu uključuju ciljeve, sadržaj i uvjete učenja i poučavanja te se kurikulum uvriježno smatra cjelovitim tijekom odgojno-obrazovnog procesa u školi. Suvremeno određenje kurikulumu i njegovo tumačenje kao cjelovitim tokom odgojno-obrazovnog procesa u školi rađa se i afirmira u prvoj polovici 20. stoljeća u Sjedinjenim Američkim Državama. Kao teorijska misao dolazi u Europu šezdesetih i sedamdesetih godina 20. stoljeća zahvaljujući američkom znanstveniku S.B. Robinsohnu koji je trebao revidirati sadržaje upravo s gledišta metodologije i izbora sadržaja i načina njihove realizacije kao predložak za tadašnji preustroj njemačke škole.⁵

Posljedice su za pedagogiju bile važne i dalekosežne čak sve do danas. Održavane su mnogobrojne rasprave, pisani znanstveni i stručni članci, poticani razgovori o filozofiji kurikulumu, što je sve skupa rezultiralo postavljanjem mnogo različitih teorija. Nakon proučavanja svih postavljenih teza o kurikulumu, može se uočiti nekoliko zajedničkih točaka i komponenti prema kojima bi se moglo ustvrditi da kurikulum suvremenog odgoja, obrazovanja i škole podrazumijeva znanstveno zasnivanje cilja, zadataka, sadržaja, plana i programa, organizaciju i tehnologiju provođenja te različite oblike evaluacije učinaka. Dakle, u pedagogiji kurikulum predstavlja ciljno usmjereni pristup obrazovanju kao pouzdan način provođenja planiranog procesa učenja i stjecanja određenih kompetencija.⁶

Kurikulum suvremenog odgoja, obrazovanja i škole treba odgovoriti na sljedeća pitanja⁷:

1. Što? (ciljevi: što se odgojem i obrazovanjem želi postići, za što učenici trebaju biti osposobljeni);
2. Koji sadržaji? (što treba učiti da bi se ciljevi postigli, a učenici osposobili);
3. Kakva organizacija i koje metode poučavanja i učenja? (kako organizirati učenje da bi bilo uspješno, korisno);
4. Kako vrednovati? (na koji način mjeriti ili procjenjivati učenja).

Temeljni model kurikulumskog plana onakvim kakvim ga se i danas uviđa predložili su Herrick i Tyler, a on se može pokazati kao slijed aktivnosti: cilj(evi) - nastavni sadržaji – organizacija, nastavne metode i strategije – vrednovanje. Kurikulum ima značenje „formalnog i neformalnog

⁵ Jurić, V. i dr.: Didaktika i kurikulum, str. 78.

⁶ Previšić, V.: Kurikulum - teorije- metodologija-sadržaj-struktura, str. 20.

⁷ Jurić, V. i dr.: Didaktika i kurikulum, str. 80.

sadržaja i procesa, pomoću kojih učenici stječu znanje i razumijevanje, razvijaju sposobnosti, izgrađuju stavove, mišljenja i vrijednosti odgojno-obrazovnom djelatnošću škole.“⁸ No treba ustvrditi da je prema širokom shvaćanju kurikulum filozofija odgoja i obrazovanja, planiranje, programiranje i ostvarivanje ciljeva, temelj djelovanja, mijenjanja i unaprjeđivanja nacionalnog i školskog života.⁹ I upravo se u suvremenom kurikulumu ključno mijenja položaj djeteta u odgojno-obrazovnom procesu: ono postaje subjekt procesa učenja i, što je vrlo važno, kreator vlastitog znanja uz uvjet da živi u poticajnom okruženju i odgajateljem koji će znati prepoznati i u skladu s tim djelovati prema djetetovim potrebama i interesima.

1.2. Nacionalni okvirni kurikulum

Atribut nacionalni proizlazi iz donošenja ciljeva izraženih odgojno-obrazovnim standardima, a riječ je o nacionalnim (državnim) standardima poučavanja i učenja, pa otuda naziv *nacionalni kurikulum*. Nacionalni kurikulum, ovako shvaćen, određenje je odgoja i obrazovanja u određenoj zemlji sa stajališta obveznog obrazovanja.¹⁰

Nacionalni okvirni kurikulum dokument je koji uzima u obzir društvena, gospodarska i politička obilježja jedne zemlje.¹¹ To je temeljni razvojni i odgojno-obrazovni dokument koji na nacionalnoj razini donosi opće ciljeve odgoja i obrazovanja, određuje ishode učenja po završetku određenih ciklusa obrazovanja (od predškolskog odgoja do završetka srednjoškolskog obrazovanja), što i kako učenici trebaju učiti te kako se prati i vrednuje kvaliteta postignuća i rada škola. Dokument također određuje odgojno-obrazovna područja iz kojih proizlaze predmetni kurikulumi i modeli kao njihovi dijelovi.¹²

Temeljno je obilježje NOK-a prelazak na kompetencijski sustav i učenička postignuća (ishodi učenja). Naime, NOK je odredio osam temeljnih kompetencija koje bi trebao posjedovati svaki učenik na kraju svog školovanja. Termin kompetencije označava dinamičku kombinaciju kognitivnih i metakognitivnih vještina, znanja i razumijevanja, međuljudskih i praktičnih

⁸ Previšić, V.: Kurikulum - teorije- metodologija-sadržaj-struktura, str. 162.

⁹ Strugar, Vladimir: Znanje, obrazovni standardi, kurikulum: teorijsko-kritički pristup obrazovnoj politici u Hrvatskoj, Školske novine, Zagreb, 2012., str. 49.

¹⁰ Previšić, V.: Kurikulum - teorije- metodologija-sadržaj-struktura, str. 163.

¹¹ Strugar, V.: Znanje, obrazovni standardi, kurikulum: teorijsko-kritički pristup obrazovnoj politici u Hrvatskoj, str. 50.

¹² Marinović, M.: Nastava povijesti usmjerena prema ishodima učenja - metodički pristup za nastavnike povijesti, Agencija za odgoj i obrazovanje, Zagreb, 2014., str. 19.

vještina te etičkih vrijednosti.¹³ Kompetencije se razvijaju putem školskih predmeta općeobrazovnog karaktera. O njima će nešto više govora biti u nastavku rada.

Iz kompetencija izvode se odgojno-obrazovni ciljevi, načela i vrijednosti koji se promiču u cjelokupnom školovanju. Prema NOK-u, svrha je društveno-humanističkog područja, kojemu pripada i povijest, da pridonosi „razvoju učenika kao samostalnih i odgovornih osoba, pojedinaca i građana koji će biti sposobni razumjeti i kritički promišljati položaj i ulogu čovjeka u suvremenom svijetu te zauzeto sudjelovati u društvenom, kulturnom, gospodarskom i političkom razvoju vlastitog društva, s potrebnom odgovornošću za njegov demokratski razvoj.“¹⁴

Nacionalni kurikulum je, dakle, izraz zajedničkog gledišta o tome kakvu djecu hoćemo. Iz tog se razloga nacionalni kurikulum donosi najčešće u obliku okvira (Hrvatskog kvalifikacijskog okvira), a nositelji odgojno-obrazovne djelatnosti u predškolskim ustanovama, osnovnim i srednjim školama, razrađuju osmišljena načela, ciljeve, sadržaje i njihov opseg te kriterije vrednovanja i napredovanja u obrazovanju određene u okviru nacionalnog kurikuluma. Hrvatski kvalifikacijski okvir također postavlja jasne kriterije za stjecanje odgovarajućih kompetencija koje će učenici steći nakon završetka određenog obrazovanja.¹⁵

Može se zaključiti da nacionalni kurikulum daje jasna očekivanja učenicima, roditeljima, široj zajednici. S nacionalnim kurikulumom očekuje se podrška u odrastanju i sazrijevanju djece od svih čimbenika u djetetovom okruženju, a upravo to pomoći će radu odgojno-obrazovnih ustanova u istom cilju: postizanju kompetencija socijaliziranog čovjeka.

1.3. Kurikularni pristup obrazovanju

Kurikularni pristup obrazovanju odnosi se na definiranje i postavljanje ciljeva koje učenik poučavanjem te učenjem treba postići¹⁶. Takav pristup, dakle, uključuje postizanje odgojno-obrazovnih ciljeva koji su na taj način temeljna sastavnica vrednovanja kvalitete obrazovanja te isto tako i temelj za ponovno proučavanje te poboljšanje odgojno-obrazovnih ciljeva. Niti sam

¹³ Koren, S.: Čemu nas uči povijest - nastava povijesti, ideje o učenju/poučavanju i ishodi učenja, Profil, Zagreb, 2014., str. 37.

¹⁴ Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa: Nastavni plan i program za osnovnu školu, Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa, Zagreb, 2006., str.180.

¹⁵ Marinović, M.: Nastava povijesti usmjerena prema ishodima učenja - metodički pristup za nastavnike povijesti, str. 21.

¹⁶ Pešorda, S.: Kurikulum i nastava povijesti, Povijest u nastavi 11 (1), Zagreb, 2008., str. 104.

kurikulum, pa tako i kurikularni pristup nisu statični već na njih utječu promjene u društvu, znanosti i tehnologiji.

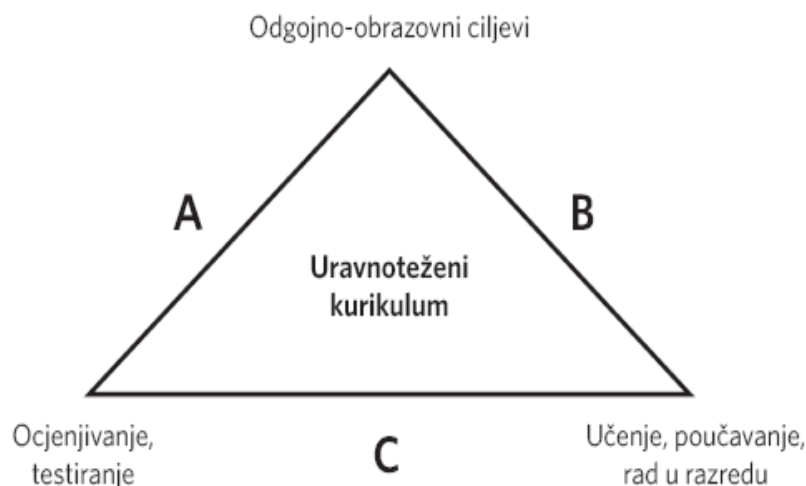
Glavno je obilježje nacionalnog kurikuluma kompetencijski pristup visokom obrazovanju. Razvoj kompetencija cilj je svakog obrazovnog programa. Ovaj pristup planiranja sustava obrazovanja naziva se kurikularni pristup obrazovanju. Kod kurikularnog pristupa u prvi plan dolaze ishodi obrazovanja - ono što svi učenici tijekom školovanja trebaju naučiti, što trebaju znati i umjeti, koje vrijednosti prihvaćati. Ovakav pristup obrazovanju širi je od pristupa koji školu shvaća kao mjesto usvajanja znanja i prenošenja činjenica. Nasuprot tome, kurikulum naglašava da je škola mjesto cjelovitog osobnog i socijalnog razvoja učenika.¹⁷

Kurikularni pristup u obrazovanju za cilj ima i smanjiti opterećenost učenika, odnosno preopterećenje gradivom koje se svodi na memoriranje činjenica uz istovremeno zapostavljanje razvoja vještina. Kurikularni pristup takav nesklad uklanja uravnoteženjem triju osnovnih elemenata kurikulumu.

Kurikularni pristup teži uravnoteženju triju elemenata kurikulumu – odgojno-obrazovnih ciljeva iskazanih kroz ishode učenja, onoga što se radi u razredu i onoga što se provjerava i ocjenjuje. Za to uravnoteženje odgovoran je nastavnik koji ga mora realizirati i organizirati svoj rad tako da se ostvaruju predviđeni ishodi, a da učenicima u potpunosti bude jasno što se od njih traži te da ti zahtjevi odgovaraju njihovu raspoloživu vremenu učenja.¹⁸ Uravnoteženje kurikulumu grafički je prikazano na slici 1.

¹⁷ Lončar-Vicković, S.; Dolaček-Aiduk, Z.: Ishodi učenja - priručnik za sveučilišne nastavnike, Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera, Osijek, 2009., str. 22.

¹⁸ Marinović, M.: Nastava povijesti usmjerena prema ishodima učenja - metodički pristup za nastavnike povijesti, str. 47.

Slika 1. Uravnoteženje kurikuluma

izvor: Marinović, M.: Nastava povijesti usmjerena prema ishodima učenja - metodički pristup za nastavnike povijesti, Agencija za odgoj i obrazovanje, Zagreb, 2014., str. 47.

"Na Slici 1 na vrhovima trokuta prikazane su tri osnovne komponente kurikuluma: odgojno-obrazovni ciljevi, rad u razredu i ocjenjivanje. Stranice trokuta (A, B, C) predstavljaju odnose među komponentama: stranica A odnos između odgojno-obrazovnih ciljeva i ocjenjivanja; stranica B odnos između odgojno-obrazovnih ciljeva i rada u razredu te stranica C odnos između rada u razredu i ocjenjivanja. Pripremajući nastavu nastavnik sebi postavlja tri pitanja¹⁹:

- Stranica A: Jesu li nastavni ciljevi i ishodi učenja usklađeni s onim što mjerimo?
- Stranica B: Jesu li nastavni ciljevi i ishodi učenja usklađeni s onim što se poučava i uči u razredu uključujući udžbenike i nastavna sredstva?
- Stranica C: Je li ono što mjerimo usklađeno s onim što se poučava i uči u razredu?

U slučaju da je odgovor na sva tri pitanja "da", može se reći kako je implementiran kurikularni pristup u obrazovanju te da je kurikulum usklađen u sve tri komponente slijedom čega će se i odgojno-obrazovni ciljevi te ishodi učenja adekvatno ostvarivati. Jasno je, prethodno opisano usklađivanje svaki nastavnik mora odraditi sa sebe. Važnost usklađivanja iznimna je jer o tome ovise učenički uspjesi i ocjene. Prilikom usklađivanja koristi se i određeno pomagalo naziva taksonomska tablica koja je navedena dolje.

¹⁹ Marinović, M.: Nastava povijesti usmjerena prema ishodima učenja - metodički pristup za nastavnike povijesti, str. 48.

Tablica 1. Taksonomska tablica

	Šest razina kognitivnog procesa					
Dimenzija znanja i njezine kategorije	1. Zapamti	2. Objasni	3. Primijeni	4. Analiziraj	5. Vrednuj	6. Stvaraj
A. Činjenično znanje						
B. Konceptualno znanje						
C. Proceduralno znanje						
D. Metakognitivno znanje						

izvor: Marinović, M.: Nastava povijesti usmjerena prema ishodima učenja - metodički pristup za nastavnike povijesti, Agencija za odgoj i obrazovanje, Zagreb, 2014., str. 48.

Tablica pokazuje kako se svako pitanje može ocijeniti na 24 načina budući da postoje 4 vrste znanja te 6 stupaca taksonomije. Ocjenjivanje je na taj način postavljeno složeno, ali i precizno, usmjereno i korisno. Detaljnije o taksonomijama bit će govora u nastavku rada.

Iz ovoga je vidljivo i zašto odgovornost za mogući neuspjeh učenika ne snosi samo učenik, već i nastavnik i škola. Po tom stajalištu, ukoliko su učenici odgovorni za rezultate svojeg učenja, nastavnici i škola odgovorni su za uvjete koji su učenicima pruženi. Ukoliko su tri komponente sa slike 1 usklađene i rezultati ocjenjivanja bit će pouzdani, na zadovoljstvo učenika samih, ali i nastavnika te škole. U suprotnome, rezultati ocjenjivanja bit će upitni.

1.4. Odgojno-obrazovni ciljevi u nastavi povijesti

„Ciljevi jasno pokazuju nakane kurikulumu jer su usmjereni na uspjeh učenika sukladno njihovim potrebama i mogućnostima. To su precizni opisi očekivanih rezultata odnosno osposobljenosti i promjene u ponašanju koje se mogu opažati i mjeriti. Prema tome, ciljevi su učenja željeni ishodi (izlazi) iz kurikulumu određene razine (školskoga, nastavnoga, učeničkoga).“²⁰

Kako je spomenuto, kurikulumni pristup temelji na utvrđivanju ciljeva te ishoda učenja, odnosno utvrđivanju onoga što će učenik znati, moći učiniti te kakve će stavove imati nakon što je proces učenja završen. To je ujedno i početna točka kurikulumnog pristupa, nasuprot tradicionalnom koji samo rješava problem obrade sadržaja, raspoloživog vremena te načina rada nastavnika, odnosno

²⁰ Jurić, V. i dr.: Didaktika i kurikulum, str. 120.

učitelja. Nakon što se utvrde ciljevi te ishodi učenja, prelazi se na izbor sadržaja i materijala kojima će se ti ishodi ostvarivati, a nakon toga odabiru se metode učenja i poučavanja.

Nakon utvrđivanja, cilj se dalje razrađuje u odgojno-obrazovna područja kroz sve razine odgoja i obrazovanja i odnose se na sve kurikulumske sastavnice i ugrađuju u školske i predmetne kurikule. Procesima poučavanja i učenja, ciljevi postaju očekivani rezultati sa stupnjevima postignuća - ishodi. U kurikulumu ishodi/postignuća iskazuju se kompetencijama koje učenik treba steći u određenom obrazovnom ciklusu, razini, obrazovnom području i predmetu. Kompetencija je skup znanja, vještina, sposobnosti i stavova. Kompetencije koje kurikulum povijesti posebice razvija odnose se na kognitivno područje, a to su: pamćenje, razumijevanje, primjenjivanje, analiziranje, evaluiranje i kreativnost. Dalje, tu spadaju i usmene i pismene komunikacijske kompetencije, razvijanje kreativnosti, radnih navika i samopouzdanja kod učenika.²¹

NOK je odredio *osam temeljnih kompetencija* koje bi trebao posjedovati svaki učenik na kraju svog školovanja. Povijest je općeobrazovni predmet u osnovnim i srednjim školama i treba dati svoj doprinos razvoju tih osam temeljnih kompetencija. One su u nastavi povijesti poredane po važnosti na sljedeći način²²:

1. *Komunikacija na materinskom jeziku* označava mogućnost da se izraze koncepti mišljenja, stavova u pismenom i usmenom obliku i to u punom opsegu društvenog i kulturnog konteksta.
2. *Kulturna svijest i izražavanje* označava razumijevanje i reproduciranje stavova u svim područjima manifestacije ljudskog duha (glazba, kazalište, likovna umjetnost i literatura).
3. *Socijalna i građanska kompetencija* odnosi se na sve oblike ponašanja u slobodnom vremenu, a i na radnome mjestu.
4. *Inicijativnost i poduzetnost* označava sposobnost da se ideje pretvore u djela. Ova kompetencija uključuje i svijest o etičkim vrijednostima, kao i kreativnost, inovaciju, sposobnost planiranja i realiziranja.
5. *Digitalna kompetencija* odnosi se na korištenje tehnologije na siguran, promišljen i kritičan način.

²¹ Pešorda, S.: Kurikulum i nastava povijesti, str. 105.

²² Marinović, M.: Nastava povijesti usmjerena prema ishodima učenja - metodički pristup za nastavnike povijesti, str. 20.

6. *Znati kako učiti* kompetencija je koja označava organizaciju vlastitog učenja, učenja u grupi i sve ostale oblike učenja.
7. *Matematička kompetencija i kompetencija u prirodoslovlju i tehnologiji* kompetencije su koje uključuju sposobnost matematičkog promišljanja s ciljem da se riješe različiti problemi u svakodnevnom životu te usvajanje, upotrebu i primjeni znanja i metodologija koje objašnjavaju svijet prirode.
8. *Komunikacija na stranim jezicima* povezana je sa komunikacijom na materinskom jeziku, a uključuje i vještinu interkulturalnog razumijevanja.

Osim ovih osam temeljnih kompetencija, učenik tijekom školovanja razvija i određen broj stručnih kompetencija kroz pojedine stručne predmete i praksu. Kroz učenje nastave povijesti, cilj je kod učenika razviti *sposobnost povijesnog mišljenja* te širiti *temeljna povijesna znanja* o povijesti nacije, regije, Europe i svijeta, i to kroz šest povijesnih razdoblja.

Sposobnost povijesnog mišljenja sastoji se od pet vještina²³:

1. vještine kronološkog mišljenja;
2. vještine razumijevanja povijesne priče;
3. vještine analize i interpretacije povijesnih događaja i procesa;
4. vještine povijesnog istraživanja i
5. vještine analize vrijednosnih povijesnih tema i zauzimanje stavova.

Temeljna povijesna znanja koja su temelj za razvoj pet vještina, obuhvaćaju²⁴:

- poznavanje najvažnijih činjenica, datuma i povijesnih osoba te
- razumijevanje temeljnih povijesnih pojmova o povijesti svijeta, Europe i svoje nacije na pet područja ljudske aktivnosti: društvenom, ekonomskom, znanstveno--tehnološkom, političkom i filozofsko-religijsko-estetskom.

²³ Marinović, M.: Nastava povijesti usmjerena prema ishodima učenja - metodički pristup za nastavnike povijesti, str. 22.

²⁴ Marinović, M.: Nastava povijesti usmjerena prema ishodima učenja - metodički pristup za nastavnike povijesti, str. 22.

Ciljevi nastave povijesti mogu biti i specifični prema pojedinim srednjim školama. Primjerice, neki od ciljeva nastave povijesti u gimnazijama su²⁵:

- poznavanje i razumijevanje ispitnih sadržaja iz opće i nacionalne povijesti, navedenih u ispitnome katalogu,
- poznavanje najvažnijih znanstvenih i kulturnih dosega, gospodarskih procesa i društvenih odnosa u povijesnim razdobljima,
- sposobnost pravilnoga razvrstavanja događaja, pojava, procesa i značajnih osoba u povijesnom vremenu i prostoru, te uspoređivanja sličnosti i razlika povijesnih događaja,
- sposobnost samostalnog argumentiranog interpretiranja različitih izvora informacija,
- sposobnost sinteze nastavnih sadržaja, povezivanja ili reorganiziranja radi lakšega obrazloženja kompleksnosti povijesnih događaja. Itd.

U suštini, odgojno-obrazovni ciljevi u nastavi povijesti protežu se u dva pravca; prvi je usmjeren na razvoj osam temeljnih kompetencija, a drugi prema historiografskim vještinama (znanja, vještine i sposobnosti koje jedan povjesničar treba imati). Nastava povijesti tako uspostavlja vezu s poviješću kao znanošću, a učenik dobiva uvid u to kako povjesničar kao znanstvenik radi, za razliku od tradicionalnog pristupa u kojem bi jednostavno svoje pamćenje opteretio prevelikim brojem pukih činjenica.

²⁵ Detling, D.: Tablica u nastavi povijesti, *Povijest u nastavi* 12 (2), Zagreb, 2008., str. 223.

2. Ishodi učenja

Jedno od ključnih pitanja svake nastavne metodike jest što se očekuje kao ishod sustavnog učenja i proučavanja. Suvremeni pristup kao ishod učenja ponajviše ističe znanje te kompetencije, no ishodi učenja mogu biti različiti. Prvo je potrebno proučiti definiciju ishoda učenja.

2.1. Definicija

Kao što je naglašeno, kurikularni pristup u obrazovanju utemeljen je na odgojno-obrazovnim ciljevima te ishodima učenja. Ishodi učenja na određen su način kvalitativni iskorak prema spajanju i odnosu teorijskog i praktičnog znanja, odnosno usvajanja novih spoznaja do kojih učenici dolaze.

Različite su definicije ishoda učenja. Jedna od njih glasi: "Ishodi učenja su tvrdnje o tome što se očekuje od učenika da zna, razumije, može napraviti ili vrednovati kao rezultat procesa učenja"²⁶.

Ishodi učenja opisuju kompetencije koje se prikazuju kroz znanja, vještine te pripadajuću samostalnost i odgovornosti koje učenik može pokazati nakon završetka procesa učenja (prije to ni ne može). Ovdje valja reći i to da svaki opisani ishod na mikrorazini ima tri komponente²⁷:

1. očekivanu vještinu opisanu aktivnim glagolom;
2. uvjete;
3. minimalni kriterij prolaznosti.

Očekivana vještina podrazumijeva uporabu samo jednog aktivnog glagola te jezika koji je učeniku razumljiv. Uvjeti utvrđuju situacije u kojima će učenik demonstrirati svoju novo stečenu vještinu, dok minimalni prolazni kriterij definira onaj minimum koji je nužno zadovoljiti (ocjena dovoljan).

²⁶ Divjak, B. i dr.: Ishodi učenja, Fakultet organizacije i informatike, Varaždin, 2008., str. 4.

²⁷ Marinović, M.: Nastava povijesti usmjerena prema ishodima učenja - metodički pristup za nastavnike povijesti, str. 17.

Precizni i jasno definirani ishodi učenja olakšavaju biranje zadataka za provjeru kvalitete znanja različitih razina. Istovremeno, učenici postižu bolje rezultate budući da im je jasno što se od njih očekuje te razumiju svrhu predloženih, odnosno očekivanih aktivnosti. Obrazovni ciljevi, pa potom i ishodi omogućuju i učenicima i učiteljima da razumiju, odnosno da im bude jasno što učenici trebaju naučiti. Također, kurikularni pristup na taj način omogućuje veću objektivnost procjene kvalitete znanja. Nedovoljna jasnoća dovodi do mogućnosti zavaravanja, odnosno samozavaravanja učenika i učitelja te veće subjektivnosti pri vrednovanju.

Ishodi učiteljima i nastavnicima pružaju jasnu i preciznu osnovu za određivanje sadržaja koje će poučavati te odabiranje nastavne strategije i metoda koje će se primjenjivati u podučavanju. Također, pružaju osnovu i za određivanje aktivnosti koje učenici trebaju izvesti, kao i definiranje ispitnih zadataka kojima se vrednuju učenički uspjeh te napredovanje. U konačnici, ishodi nastavnicima i učiteljima služe i za vrednovanje ostvarenosti samog kurikuluma koji primjenjuju.

Učenici pak imaju jasnu sliku što će morati znati i umjeti na kraju pojedine teme, cjeline, razreda i školovanja. Ishodi učenicima pružaju jasni okvir koji usmjerava njihovo učenje te osnovu za pripremanje za ispite, odnosno vrednovanje učeničkog uspjeha i postignuća. Osim učitelja/nastavnika i učenika, ishodi učenja omogućuju i roditeljima stjecanje jasne slike o vrsti znanja, vještina i vrijednosti koje će djeca moći steći u školi. Također, omogućuju uspješno praćenje napredovanja njihovog djeteta i dr.

2.2. Bloomova taksonomija

Da bi se što razumljivije formulirali ishodi učenja, na način da budu od koristi u daljnjem razvoju plana u programa, potrebno je upotrebljavati određenu taksonomiju za izricanje hijerarhije učenja. Taksonomije dakle određuju dubinu učenja, a sadržaj daje informacije o širini gradiva koje se pokriva.

Osnova su **načela izrade taksonomije**²⁸:

- glavne razlike među taksonomijskim kategorijama uglavnom su razlike što ih učitelji vide među različitim oblicima ponašanja učenika;

²⁸ Jurić, V. i dr.: Didaktika i kurikulum, str. 122.

- taksonomija mora biti logična i po svojoj unutarnjoj strukturi dosljedna, što znači da svaki termin mora biti definiran i dosljedno primijenjen u cijeloj taksonomiji;
- taksonomija mora biti u skladu sa suvremenim shvaćanjima psiholoških pojava;
- taksonomija mora biti deskriptivna, tj. da svaki odgojni cilj bude u njoj prikazan na relativno neutralan način.

Postoje razne taksonomije, no najčešće je korištena **Bloomova taksonomija** koja je uvedena u stručnoj literaturi još 1956. godine. Bloomove razine složene su u hijerarhiju tako da je svladavanje kompleksnih znanja postavljeno na više razine. Više razine odražavaju i veću samostalnost učenika ili studenta u procesu učenja. Originalna Bloomova taksonomija opisivala je samo takozvanu kognitivnu domenu učenja, pa je kasnije proširena tako da je uključivala i afektivnu i psihomotornu domenu učenja. U tablici 2 prikazana je Bloomova klasifikacija kognitivnih vještina.²⁹

Tablica 2. Bloomova klasifikacija kognitivnih vještina

Kategorija	Definicija	Ponašanje
Znanje	Prisjetiti se	Definirati, opisati, identificirati, označiti, izdvojiti, prisjetiti, nabrojiti
Razumijevanje	Razumjeti ono što je predavano, pročitano i sl.	Izračunati, grupirati, objasniti, dati primjer, predvidjeti, sažeti
Primjena	Upotrijebiti opći koncept za rješenje problema	Primijeniti, prilagoditi, prikupiti, demonstrirati, otkriti, riješiti, upotrijebiti, intervjuirati
Analiza	Rastaviti na dijelove	Analizirati, usporediti, napraviti dijagram, skicirati, izdvojiti, sortirati
Sinteza	Povezivanje dijelova ili ideja u cjelinu	Izgraditi, kombinirati, kreirati, postaviti hipoteze, generalizirati, predvidjeti, napisati, prezentirati
Evaluacija	Ocjena vrijednosti nečega prema realnoj situaciji uz upotrebu kriterija	Ocijeniti, zaključiti, odabrati, preporučiti, usporediti, postaviti prioritete

izvor: Divjak, B. i dr.: Ishodi učenja, Fakultet organizacije i informatike, Varaždin, 2008.

Prema Bloomovoj klasifikaciji šest je različitih kategorija. Uz te kategorije vežu se određene definicije te ponašanja. Svaka kategorija posebna je i specifična te posjeduje svoje značajke. Kategorije su poredane hijerarhijski, a najniža je znanje (činjenično znanje).

²⁹ Divjak, B. i dr.: Ishodi učenja, str. 10.

„Usvajanje činjeničnog znanja najniži je obrazovni cilj. Na ovoj razini znanje se definira kao sjećanje na prije naučene sadržaje. Odnosi se na temeljna znanja koja student mora steći da bi shvatio smisao predmeta koji uči. To se prisjećanje odnosi na široki raspon sadržaja: od usvajanja terminologije, preko prisjećanja na specifične činjenice pa sve do sjećanja na složene teorije. Sve što treba postići na ovoj razini znanja jest prisjetiti se određene informacije, a to ne mora nužno značiti i razumijevanje. Primjerice, učenik treba memorirati, definirati, opisati, označiti, nabrojati, prepoznati.“³⁰ Na satu povijesti, primjer činjeničnog znanja bio bi da učenik zna na postavljeno pitanje o tome kada se dogodio Veliki crkveni raskol odgovoriti da se dogodio 1054. godine.

Razumijevanje označava sposobnost promišljanja značenja usvojenih činjenica, a može se pokazati sažimanjem, objašnjavanjem ili predviđanjem učinaka ili posljedica. Primjerice, za ovu razinu znanja od učenika se očekuje da interpretira slika, karte, grafikone, na temelju činjenica da predvidi posljedice, da interpretira, parafrizira i dr. Na satu povijesti, dok se obrađuje jedinica Velika svjetska gospodarska kriza, sposobnost učenika da odredi posljedice hiperprodukcije, a to su gomilanje robe i postupno smanjenje proizvodnje, bila bi primjer kategorije razumijevanja.

Sljedeća kategorija jest primjena, a ona se odnosi na sposobnost upotrebe naučenog u novim, konkretnim situacijama. Na ovoj razini učenik, primjerice, treba znati riješiti matematički problem, konstruirati grafikon, demonstrirati upotrebu neke metode ili postupka i dr. Primjer primjene u nastavi povijesti bio bi taj da učenik, nakon što je upoznat s metodom pravljenja lente vremena, može, primjerice, samostalno uz pomoć potrebnih informacija (npr. godina ili točnih datuma određenih događaja) napraviti lentu vremena Prvog svjetskog rata.

„Na analitičkoj razini znanja učenik mora biti sposoban naučene sadržaje razdvojiti na sastavne dijelove i razumjeti organizacijsku strukturu. Pritom učenik mora znati odrediti sastavne dijelove i odnose među njima, kao i organizacijske principe. Ovaj je obrazovni cilj viši od razine razumijevanja i razine primjene jer je za ovu razinu znanja potrebno združeno razumijevanje sadržaja i organizacijske strukture materijala. Primjerice, na ovoj razini student mora uspoređivati, suprotstavljati, prepoznati neizrečene pretpostavke, razlikovati činjenice od zaključaka, razlikovati uzrok od posljedice, odrediti relevantnost podataka, analizirati

³⁰ Barić, A. i dr.: Izvođenje nastave i ishodi učenja, Sveučilište u Zagrebu, Zagreb, 2008., str. 67.

organizacijsku strukturu djela (umjetničkog, glazbenog, literarnog).“³¹ U praksi, na toj razini učenik može usporediti granice država u Europi prije i poslije Prvog svjetskog rata i analizirati zašto i kako je do toga došlo.

Sinteza, odnosno sintetiziranje, odnosi se na stvaranje nove cjeline iz pojedinačnih dijelova. Ona naglašava kreativnu komponentu s naglaskom na formuliranje novih obrazaca ili struktura. Ova razina uključuje sposobnost kombiniranja, postavljanja hipoteze, planiranja, organiziranja, kreativnog pisanja i dr. U nastavi povijesti, učenik će na toj razini, a zbog prije naučenog sadržaja o pojavi nacizma u Njemačkoj i fašizma u Italiji te stanja u Europi, moći predvidjeti dolazak novog rata.

Posljednja je kategorija evaluacija, a ona uključuje sposobnost prosudbe vrijednosti nekog materijala poput pjesme, govora, projekta i dr. Sve prosudbe moraju se temeljiti na točno definiranim kriterijima. Ova razina sadrži elemente svih prethodnih razina (kategorija), uz dakako, dodatak sposobnosti prosudbe vrijednosti uz primjenu točno definiranih kriterija ili standarda. Unutar te kategorije, učenik će moći analizirati govor Martina Luthera Kinga iz 1963. g. te će moći istaknuti bitnije djelove i odrediti važnost govora unutar njegovog povijesnog konteksta.

Bloom i njegov tim, odnosno suradnici, taksonomiju su naknadno proširili na način da ona uključuje tri područja učenikove osobnosti - kognitivno, afektivno i psihomotričko područje. Ta je klasifikacija prikazana u tablici 3.

Tablica 3. Bloomova taksonomija i tri područja učenikove osobnosti

Kategorije	KOGNITIVNO PODRUČJE (Bloom, 1956)	AFEKTIVNO PODRUČJE (Krathwohl, 1964)	PSIHOMOTORIČKO PODRUČJE (Simpson, 1966)
VII.			Stvaranje
VI.	Evaluacija		Prilagođavanje (novoj situaciji)
V.	Sinteza	Karakterizacija u skladu sa stavovima	Potpuna sposobnost
IV.	Analiza	Sistematizacija stavova	Ovladavanje

³¹ Ibid., str. 68.

III.	Primjena	Zauzimanje stava	Imitacija
II.	Shvaćanje	Reagiranje na fenomen	Spremnost
I.	Znanje	Zamjećivanje fenomena	Percepcija

izvor: Marinović, M.: Nastava povijesti usmjerena prema ishodima učenja - metodički pristup za nastavnike povijesti, Agencija za odgoj i obrazovanje, Zagreb, 2014., str. 54.

Učenicima se ne smije i ne može ni u jednom nastavnom predmetu pristupiti na način da se isključi jedno od tri navedena područja. Sva tri područja poredana su po kvaliteti ili intenzitetu te međusobno utječu jedan na drugog. Spoznaje utječu na stavove učenika a i na ponašanje i aktivnosti u svakodnevnom životu, baš kao što i svjetonazor ima utjecaj na tumačenje činjenica te ponašanje i aktivnosti učenika. Dakle, svaka praktična aktivnost pojedinca izvor je nove spoznaje uz istovremeno formiranje njegova stava.

2.3. Primjena ishoda učenja

Ishodi učenja te njihova izrada vrlo su važni jer nastava je proces koji je usmjeren prema ostvarivanju određenih rezultata. Svako planiranje, programiranje te organiziranje nastave započinje određivanjem očekivanih rezultata učenja, odnosno ishoda učenja. Njihova je uloga točno i precizno opisati postignuća koja se očekuju od učenika. Već je rečeno kako jasno oblikovani ishodi učenja predstavljaju važne informacije učiteljima, učenicima te njihovim roditeljima.

„Primjena ishoda učenja utječe na cijeli niz politika i praksi u općem i strukovnom obrazovanju i osposobljavanju. Glavni je cilj obrazovnih promjena koje stavljaju naglasak na ishode učenja unutar kurikulumu i kvalifikacija unaprijediti učenje i učiniti jasnim proces učenja. U kontekstu kurikulumu, glavna uloga ishoda učenja vezana je uz spremnost na aktivno uključivanje učenika, uz nastavnike, u proces upravljanja svojim učenjem.“³²

Sedam je razloga zašto se ishodi učenja primjenjuju u kurikulumu i nastavnom procesu³³:

³² Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta: Primjena ishoda učenja, str. 4.

³³ Marinović, M.: Nastava povijesti usmjerena prema ishodima učenja - metodički pristup za nastavnike povijesti, str. 26.

1. Ishodi učenja pouzdano vode nastavnika i učenika prema odgojno-obrazovnom cilju;
2. Pomažu učeniku da se usredotoči i uspostavi prioritete;
3. Omogućuju vrednovanje postignutih rezultata;
4. Pokazuju učenicima što se vrednuje i koji je minimum prolaznosti;
5. Omogućuju analizu kognitivne razine na kojoj je učenje ostvareno;
6. Pomažu nastavnicima da se bolje usredotoče i organiziraju svoj rad u razredu;
7. Predstavljaju model po kojemu učenici mogu sami definirati vlastite ciljeve, što je važan preduvjet za cjeloživotno učenje.

Kako bi primjena ishoda učenja imala svoju svrhu, ishode je potrebno dobro osmisлити, odnosno dizajnirati i napisati. Oblikovanje ishoda treba promatrati kao čin kreacije, a ne samo kao primjenu pravila o ispravnom pisanju ishoda. Razlog tomu je što je svaki predmet, ali i svako gradivo, svaki učenik te svaki učenik specifičan. Dakle, kako bi primjena ishoda bila od koristi, potrebno je osim pisanih pravila upotrebljavati i kreativnost.

U engleskom jeziku postoji akronim SMART - mnemotehničko sredstvo koje se koristi kako bi se lakše bilo podsjetiti kakvi trebaju biti ishodi. Svako slovo podsjeća na određena obilježja koja trebaju imati dobro oblikovani ishodi, iako se pojedinim slovima pridaju različita znanja. Dakle, dobro oblikovani ishodi trebaju biti³⁴:

- **S** - *specific* (određeni, precizni)
- **M** - *measurable* (mjerljivi)
- **A** - *action-oriented* (usmjereni na aktivnosti), *attainable* (dosežni), *achievable* (ostvarivi), *agreed* (prihvaćaju ih svi kojima su namijenjeni)
- **R** - *reasonable* (razboriti), *relevant* (relevantni), *realistic* (realistični), *result-focused* (orijentirani na rezultate, a ne na aktivnosti)
- **T** - *time-bound* (vremenski ograničeni, imaju jasan rok).

Ne postoje neka stroga pravila o tome koliko ishoda učenja po predmetu treba napisati jer to ovisi o samom predmetu, gradivu koje obuhvaća i drugim čimbenicima. Ipak, preporuka je da svaki učitelj/nastavnik/profesor identificira četiri do osam ishoda po predmetu.

Pri primjeni ishoda učenja važno je paziti da ishodi ne budu oblikovani na način da su orijentirani isključivo na ocjenjivanje jer na taj način mogu ograničavati učenje. Drugim

³⁴ Koren, S.: Čemu nas uči povijest - nastava povijesti, ideje o učenju/poučavanju i ishodi učenja, str. 54.

riječima, potrebno je pronaći odgovarajuću mjeru, tj. oblikovati ishode na način da oni budu dovoljno jasni i precizni, a da istovremeno ne ograničavaju inicijativu i kreativnost učenika. Uvažujući sve što je do sada rečeno, primjena ishoda učenja ostvarit će svoj puni potencijal.

2.4. Povezanost ishoda učenja, kompetencija i kvalifikacija

Ishodi učenja, kompetencije i kvalifikacije međusobno su povezani, ali i dalje različiti pojmovi koje ne treba miješati. Veza između ishoda učenja i kompetencija je ta da su ishodi učenja izjave o tome koje bi kompetencije učenik trebao steći nakon uspješno završenog procesa poučavanja, odnosno školovanja.

Ishode učenja određuju nastavnici na razini određenog predmeta, dok kompetencije ostvaruje osoba koja uči. Razina ostvarenih kompetencija izražava se ocjenom. Drugim riječima, ishodi učenja opisuju se kao kompetencije koje učenik stječe nakon što udovolji svim obvezama predmetnog nastavnika.

Postoji razlika između kompetencija i ishoda učenja. Ishodi učenja pokazuju koji je udio opisanih kompetencija neki učenik zaista stekao, a ocjenjivanje je način kojim se vrednuje kvaliteta tog udjela. Poželjne ishode učenja i pretpostavljeno opterećenje definira nastavnik te to ujedno predstavlja podlogu za razvoj strategije poučavanja, učenja, provjere naučenog i sl. Postignuti ishodi učenja po završetku poučavanja zavise od više čimbenika. Oni su individualni, mogu uključivati poželjne ishode učenja (ali i ne moraju - tada učenik nije uspio položiti određeni predmet), a mogu se pojaviti i pozitivni nepredviđeni ishodi učenja.³⁵

Na kompetencije se nadovezuju kvalifikacije. Kvalifikacija je formalni naziv za skup kompetencija određenih razina, obujma, profila i kvalitete. Kvalifikacija se dokazuje svjedodžbom ili diplomom (mjerodavnom javnom ispravom). Ovdje je bitno detaljnije objasniti Hrvatski kvalifikacijski okvir koji je u ovom radu već bio spomenut.

„Hrvatski kvalifikacijski okvir (HKO) instrument je uređenja sustava kvalifikacija u Republici Hrvatskoj koji osigurava jasnoću, pouzdano stjecanje, prohodnost i kvalitetu kvalifikacija, kao i povezivanje razina kvalifikacija u Republici Hrvatskoj s razinama kvalifikacija Europskoga kvalifikacijskog okvira (EKO) i Kvalifikacijskog okvira Europskoga prostora visokog

³⁵ Barić, A. i dr.: Izvođenje nastave i ishodi učenja, str. 64.

obrazovanja (QF-EHEA). Također HKO uvodi četiri osnovna svojstva kvalifikacije: razinu, obujam, profil, te kvalitetu kao mjeru njezine pouzdanosti. Kompetencije za određenu kvalifikaciju prikazuju se i vrednuju kao znanja i vještine, te pripadajuća samostalnost i odgovornost, a iskazuju se ishodima učenja u kurikulumu.“³⁶

Četiri osnovna svojstva ujedno najbolje dočaravaju različitost pojmova ishodi učenja, kompetencije i kvalifikacije. Profil objašnjava međusobno razlikovanje pojedinih kvalifikacija iskazanih ishodima učenja. Razina se odnosi na složenost ili doseg stečenih kompetencija iskazanih ishodima učenja. Obujam označava količinu stečenih kompetencija, a određuje se vremenskim rokom, odnosno cjelovitim vremenom (u strukovnom srednjem obrazovanju postoji jedinična mjera ECVET koja predstavlja 25 do 30 sati sveukupnog vremena koje je potrebno za stjecanje određene kompetencije). I konačno, kvaliteta se izražava postignutom ocjenom ishoda učenja.

HKO na taj način postavlja jasne kriterije za kvalitetu i stjecanje kompetencija koje će učenici posjedovati nakon završetka obrazovanja (najmanje srednjoškolskog strukovnog). Okvir također predstavlja i jedinstven sustav koji omogućava mjerljivost ishoda učenja za pojedine kvalifikacije i njihovu usporedbu.

³⁶ Marinović, M.: Nastava povijesti usmjerena prema ishodima učenja - metodički pristup za nastavnike povijesti, str. 20.

3. Primjena aktivnih glagola u planiranju nastave usmjerene prema ishodima

U planiranju nastave usmjerene prema ishodima učenja koriste se glagoli, i to aktivni glagoli radnje koji naglašavaju aktivnost učenika koja je nužna za postizanje određenog ishoda. Opće glagole povezane sa znanjem treba izbjegavati (znati, razumjeti, cijeniti) jer takvi glagoli nisu određeni te naglašavaju proces koji učenici trebaju proći, umjesto da naglašavaju ishode koji se trebaju postići nakon završetka procesa poučavanja.

Potrebno je poštovati načelo **jedan glagol - jedan ishod učenja**. Rečenica kojom se izražava ishod učenja trebala bi biti što jednostavnija kako bi se izbjegle pogrešne interpretacije. Također, treba izbjegavati trivijalnosti, nepotrebne jezične konstrukcije i korištenje žargona, fokusirati se na bitno i samo iznimno koristiti više od jedne rečenice po ishodu (i to u slučaju kada je potrebno dodatno pojasniti ishod).³⁷

Ishodi se obično sastoje od subjekta, glagola i objekta. Subjekt određuje na koga se ishod odnosi. Glagol označava razinu kognitivnih procesa, a njima se opisuje radnja koja se od učenika očekuje, kao i razina na kojoj će učenik obavljati te radnje. Konačno, objekt opisuje znanje koje se očekuje od učenika te sadrži adekvatnu frazu s kojom se najčešće određuju predmetni sadržaji, odnosno znanja, vještine i stavovi koje učenici trebaju naučiti. Ishod u konkretnom primjeru Francuske revolucije može izgledati ovako: *Učenici će moći (subjekt) objasniti (glagol) strukturu francuskog društva uoči Francuske revolucije (objekt)*.³⁸

U prethodnom primjeru od aktivnih glagola koristi se glagol objasniti, ovaj put, strukturu francuskog društva uoči Francuske revolucije. Dakako, taj će se glagol koristiti u gotovo svim nastavnim jedinicama i gradivu koje učenici obrađuju. Subjekt i glagol ostat će isti, dok će se objekt ovisno o nastavnoj jedinici mijenjati. Sve to skupa, subjekt, glagol i objekt, tvore ishod. Aktivnih glagola koji se koriste u oblikovanju nastave mnogo je.

³⁷ Divjak, B. i dr.: Ishodi učenja, str. 67.

³⁸ Koren, S.: Čemu nas uči povijest - nastava povijesti, ideje o učenju/poučavanju i ishodi učenja, str. 56.

Popis aktivnih glagola koji se najviše upotrebljavaju, po složenosti, od najjednostavnijih do najsloženijih je sljedeći³⁹:

1. **Zapamti** (*pamćenje i prisjećanje informacija, prisjećanje*)

Identificiraj, imenuj, iskaži/izreci (definiciju/pravilo/zakon), ispiši, ispričaj, izdvoji, izvijesti, nabroji, navedi, opiši, označi, ponovi, prepoznaj/odaberi, prisjeti se, poredaj, recitiraj, sastavi popis;

2. **Objasni** (*shvaćanje, sposobnost organiziranja i uređivanja, razumijevanje onog što je pročitano, gledano ili slušano*)

Navedi primjer, grupiraj, identificiraj, izdvoji, izračunaj, izrazi svojim riječima, izvijesti, klasificiraj, objasni glavnu ideju, opiši svojim riječima, pokaži, predvidi, preoblikuj, prepoznaj, raspravi, razlikuj, razmotri, sažmi, smjesti, svrstaj, usporedi;

3. **Primijeni** (uporaba općih koncepata za rješenje problema)

Demonstriraj, ilustriraj, interpretiraj, intervjuiraj, isplaniraj, istraži, izaberi, izloži, izračunaj, izvedi, iskoristi, odaberi, otkrij, pokaži, poveži, predvidi, prevedi, prikaži, prikupi, prilagodi, primijeni (pravilo/zakon), provedi, protumači, rasporedi, riješi, skiciraj, upotrijebi;

4. **Analiziraj** (*raščlamba na sastavnice u svrhu prilagodbe novim informacijama*)

Analiziraj, identificiraj (motive, razloge, uzroke, posljedice), ispitaj, izdvoji, izračunaj, kategoriziraj, komentiraj, nacrtaj, napraviti dijagram (graf, kartu ili sl.), poveži, preispitaj, procijeni, proračunaj, provjeri, raščlani, razlikuj, razluči, riješi, skiciraj, sortiraj, suprotstavi, usporedi, ustanovi (sličnost ili razliku);

5. **Vrednuj** (*donošenje sudova prema unutrašnjim ili vanjskim kriterijima*)

Procijeni, argumentiraj svoje mišljenje, obrani stav, dokaži, izaberi opciju, opravdaj tvrdnju ili nečije postupke, podrži argumentima, potvrdi, preispitaj činjenice ili stav, rangiraj, odredi vrijednost, kritički prosudi, ocijeni, preporuči, predvidi moguće posljedice, procijeni sam sebe i svoj rad ili stav;

6. **Stvaraj** (*reorganiziranje elemenata u nov obrazac ili strukturu i stvaranje novog proizvoda*)

Načini, klasificiraj na nov način, konstruiraj, napiši scenarij, esej, izvještaj ili sl., planiraj, postavi hipotezu, preuredi, razvij, skladaaj, napiši pjesmu, napiši prikaz, integriraj u novu cjelinu, sastavi prijedlog kroz rješenje, uredi školski list, vodi raspravu, dizajniraj, organiziraj, složi, razvij, formuliraj.

³⁹ Marinović, M.: Nastava povijesti usmjerena prema ishodima učenja - metodički pristup za nastavnike povijesti, str. 76.

Primjer glagola koji se ne bi trebali upotrebljavati u planiranju nastave usmjerene prema ishodima jest⁴⁰: biti sposoban, znati, imati snažan smisao za, naučiti, ovladati, osvijestiti, postići, poznavati, primjenjivati znanje, razumjeti, razviti potrebe, voljeti, željeti, upoznati, smatrati, usvojiti, shvatiti, spoznati, zapamtiti, steći znanje, naučiti, cijeniti, osvijestiti, ovladati.

Budući da se ocjenjivanje postavlja prema ishodima učenja, dobro definiran ishod učenja sadrži u sebi i manje ili više eksplicitno definirane metode ocjenjivanja. Način formuliranja ishoda učenja, korištenjem aktivnih glagola, upućuje na metodu provjere postignuća poželjnih ishoda učenja. Različitim ishodima učenja odgovaraju različite metode ocjenjivanja, a kada se pišu ishodi učenja, glagol je obično naznaka tehnike ocjenjivanja. U Tablici 4. prikazane su metode ocjenjivanja znanja za svaku razinu postignuća studenata.⁴¹

Tablica 4. Povezivanje razina postignuća i ocjenjivanja

Razine postignuća	Metode ocjenjivanja
pamćenje	eseji, pismeni ispiti, usmeni ispiti
razumijevanje	eseji, seminarski radovi, pismeni ispiti, usmeni ispiti
primjena	zadaci izvedbe, izlaganja i prezentacije, pismena izvješća, eseji
analiza	rasprave, eseji, seminarski radovi
procjena	rasprave, eseji, seminarski radovi
sinteza	zadaci izvedbe, eseji, seminarski radovi, diplomski rad

izvor: Barić, A. i dr.: Izvođenje nastave i ishodi učenja, Sveučilište u Zagreb, Zagreb, 2008., str. 163.

U svakom slučaju, kada je riječ o aktivnim glagolima potrebno je reći da se oni prepoznaju na način što u sebi osim kognitivne komponente imaju i psihomotoričku komponentu koja je vidljiva ili čujna (npr. napisati kratku priču). Nemjerljivi glagoli nemaju psihomotoričku komponentu stoga nisu zamjetljivi i mjerljivi (npr. smatrati) što nije prikladno za ishode učenja, pa se stoga isti ne mogu niti spojiti s pojedinom metodom ocjenjivanja. Aktivni glagoli mogu se promatrati i prema tri razine Bloomove taksonomije: kognitivna, afektivna i psihomotorička.

⁴⁰ Marinović, M.: Nastava povijesti usmjerena prema ishodima učenja - metodički pristup za nastavnike povijesti, str. 76.

⁴¹ Barić, A. i dr.: Izvođenje nastave i ishodi učenja, str. 163.

3.1. Aktivni glagoli za ishode učenja kognitivnog područja znanja

Kognitivno područje u radu je već objašnjeno kada se dotaklo Bloomove izvorne taksonomije. Iz tog razloga, ovdje će se samo ukratko dati pregled aktivnih glagola za ishode učenja kognitivnog područja znanja, što je učinjeno u tablici 5.

Tablica 5. Aktivni glagoli za ishode učenja kognitivnog područja znanja

područje znanja	razina učenja	aktivni glagoli razine
Kognitivno područje	Činjenično znanje	citirati, definirati, grupirati, identificirati, imenovati, kopirati, nabrojiti, naći, navesti, numerirati, prikupiti, obilježiti, ocijeniti, opisati, pokazati, ponoviti, povezati, prepoznati, prezentirati, prikazati, razmotriti, razložiti, reproducirati, skicirati, tabelarno prikazati, urediti, zabilježiti, zapamtiti
	Razumijevanje	diskutirati, generalizirati, identificirati, ilustrirati, interpretirati, izgraditi, izračunati, izraziti, klasificirati, locirati, objasniti, obraniti, opisati, predvidjeti, prepoznati, pridružiti, promijeniti, proširiti, razjasniti, razlikovati, razaznati, riješiti, selektirati, translirati, usporediti, zaključiti
	Primjena	demonstrirati, dramatisirati, interpretirati, izabrati, izračunati, odabrati, otkriti, predvidjeti, prikazati, primijeniti, pripremiti, promijeniti, pronaći, razviti, riješiti, skicirati, upotrijebiti, završiti
	Analiza	analizirati, debatirati, identificirati, ilustrirati, kategorizirati, klasificirati, kritizirati, odrediti, podijeliti, povezati, testirati, usporediti
	Sinteza	formulirati, generalizirati (poopćiti), generirati, integrirati, izmisliti, kategorizirati, kombinirati, kreirati, modificirati, napraviti, objasniti, organizirati, planirati, predložiti, pripremiti, projektirati, razviti, reorganizirati, skupiti, sumirati, ustanoviti
	Procjena	interpretirati, izabrati, izmjeriti, obraniti, obrazložiti, odlučiti, podržati, predvidjeti, preporučiti, usporediti, zaključiti

izvor: Lončar-Vicković, S.; Dolaček-Aiduk, Z.: Ishodi učenja - priručnik za sveučilišne nastavnike, Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera, Osijek, 2009., str. 39.

3.2. Aktivni glagoli za ishode učenja afektivnog područja stavova

Afektivno područje obuhvaća mišljenja, stavove, interese i emocionalna stanja pojedinca prema društvenoj sredini i samome sebi.⁴² U tablici 5 dat je pregled aktivnih glagola za ishode učenja afektivnog područja stavova. Područje obuhvaća pet razina navedenih od najjednostavnijih ponašanja prema najkompleksnijim⁴³:

1. prihvatanje,
2. reagiranje,
3. usvajanje vrijednosti,
4. organiziranje vrijednosti i
5. vrednovanje.

Tablica 6. Aktivni glagoli za ishode učenja afektivnog područja stavova

područje znanja	razine učenja	aktivni glagoli razine
Afektivno područje	Prihvatanje	citirati, definirati, grupirati, identificirati, imenovati, kopirati, nabrojiti, naći, navesti, numerirati, prikupiti, obilježiti, ocijeniti, opisati, ponoviti, povezati, prepoznati, prezentirati, prikazati, razmotriti, razložiti, reproducirati, skicirati, tabelarno prikazati, urediti, zabilježiti, zapamtiti
	Reagiranje	diskutirati, generalizirati, identificirati, ilustrirati, interpretirati, izgraditi, izračunati, izraziti, klasificirati, locirati, objasniti, obraniti, opisati, predvidjeti, prepoznati, pridružiti, promijeniti, proširiti, razjasniti, razlikovati, razaznati, riješiti, selektirati, translatirati, usporediti, zaključiti
	Usvajanje vrijednosti	demonstrirati, dramatizirati, interpretirati, izabrati, izračunati, odabrati, otkriti, predvidjeti, prikazati, primijeniti, pripremiti, promijeniti, pronaći, razviti, riješiti, skicirati, upotrijebiti, završiti
	Organiziranje vrijednosti	analizirati, debatirati, identificirati, ilustrirati, kategorizirati, klasificirati, kritizirati, odrediti, podijeliti, povezati, testirati, usporediti
	Vrednovanje	formulirati, generalizirati (poopćiti), generirati, integrirati, izmisliti, kategorizirati, kombinirati, kreirati, modificirati, napraviti, objasniti, organizirati, planirati, predložiti, pripremiti, projektirati, razviti, reorganizirati, skupiti, sumirati, ustanoviti

⁴² Jurić, V. i dr.: Didaktika i kurikulum, str. 126.

⁴³ Lončar-Vicković, S.; Dolaček-Aiduk, Z.: Ishodi učenja - priručnik za sveučilišne nastavnike, Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera, Osijek, 2009., str. 40.

izvor: Lončar-Vicković, S.; Dolaček-Aiduk, Z.: Ishodi učenja - priručnik za sveučilišne nastavnike, Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera, Osijek, 2009., str. 40.

3.3. Aktivni glagoli za ishode učenja psihomotoričkog područja vještina

Psihomotoričko područje obuhvaća fizičko kretanje, koordinaciju i korištenje motoričkih vještina. Razvoj tih vještina zahtijeva praksu i mjeri se u pogledu brzine, preciznosti, udaljenosti, procedure ili tehnike u izvršenju⁴⁴. U tablici 6 daje se pregled aktivnih glagola za ishode učenja psihomotoričkog područja vještina. Područje obuhvaća pet razina navedenih od najjednostavnijih ponašanja prema najkompleksnijim⁴⁵:

1. imitacija (oponašanje),
2. manipulacija (ustaljen način rada),
3. precizacija (točnost i prilagodba različitim okolnostima),
4. naturalizacija (koordinacija i fleksibilnost tijekom primjene i
5. artikulacija (uvježbani rutinski pokreti).

Tablica 7. Aktivni glagoli za ishode učenja psihomotoričkog područja vještina

područje znanja	razine učenja	aktivni glagoli razine
Psihomotoričko područje	Imitacija	izabrati, opisati, otkriti, razlikovati, odabrati, prepoznati, izolirati, usporediti, selektirati
	Manipulacija	započeti, prikazati, objasniti, pomaknuti, nastaviti, reagirati, pokazati, tvrditi, volontirati
	Precizacija	kopirati, slijediti, tražiti, reagirati, ponoviti, odgovoriti
	Naturalizacija	složiti, kalibrirati, izgraditi, rastaviti, prikazati, ubrzati, popraviti, samljeti, zagrijati, manipulirati, mjeriti, miješati, organizirati, skicirati
	Artikulacija	složiti, kalibrirati, izgraditi, rastaviti, prikazati, ubrzati, popraviti, samljeti, zagrijati, manipulirati, mjeriti, miješati, organizirati, skicirati (uz bržu, bolju i točniju primjenu

izvor: Lončar-Vicković, S.; Dolaček-Aiduk, Z.: Ishodi učenja - priručnik za sveučilišne nastavnike, Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera, Osijek, 2009., str. 41.

⁴⁴ Barić, A. i dr.: Izvođenje nastave i ishodi učenja, str. 70.

⁴⁵ Lončar-Vicković, S.; Dolaček-Aiduk, Z.: Ishodi učenja - priručnik za sveučilišne nastavnike, str. 41.

4. Kako pristupiti nastavnoj jedinici da bi organizirao sat usmjeren prema ishodima učenja

Kada se pristupa nastavnoj jedinici, sadržaji dolaze u drugi plan. Na prvome su mjestu sada ciljevi i ishodi učenja usmjereni na stjecanje kompetencija učenika, prema kojima se određuju sadržaji nastavnog rada. Pripremajući ishode učenja učitelj/nastavnik traži odgovor na tri pitanja⁴⁶:

1. Što je cilj nastavnog sata koji pripremamo?
2. Kako ćemo znati da smo usmjerili nastavu upravo prema željenom cilju?
3. Koji sadržaji, materijali i metode su najbolji da se postigne željeni cilj?

Osim samih odgovora na prethodna pitanja, važan je i redoslijed kojim se na njih odgovara. Prvo pitanje traži odgovor prije od preostala dva. Prijašnji programi uglavnom su govorili o sadržajima koje je potrebno na satu obraditi i koje učenici moraju usvojiti, dok su ciljevi navedeni samo sumarno u uvodnom dijelu programa. Ti sadržaji nalaze se u tekstu udžbenika koji bi trebao biti samo jedno od nastavnih sredstava, no ipak, učitelji/nastavnici odabrani udžbenik uzimaju kao nastavni program. Na taj se način gube ciljevi istaknuti u uvodnom dijelu programa. Kurikularni pristup obrazovanju uklanja taj nedostatak.

Cilj nastavnog sata ovisi o pojedinačnom satu, no on je vezan uz pitanje što se želi, odnosno treba poučavati. Odgovorima na to pitanje trebaju se naznačiti ključni pojmovi, vještine i stavovi za koje se želi da ih učenici nauče. Pri tom se mora voditi računa o nekoliko dimenzija strukturiranja građe. To su⁴⁷:

- postupnost u obradi gradiva - vođenje računa o učeničkom predznanju, interesima i sposobnostima, kako bi se postupnim građenjem kompetencije osigurao osjećaj napredovanja;
- ravnoteža između širine i dubine obuhvaćenog gradiva - uspostava ravnoteže između količine informacija i razine njihove obrade;
- koherentnost gradiva - smisleno povezivanje pojedinih dijelova u cjelinu;

⁴⁶ Marinović, M.: Kako oblikovati ishode učenja počevši od kraja - radni materijal za učitelje/nastavnike povijesti, Rijeka, 2013., str. 2.

⁴⁷ Vizek-Vidović, Vlasta i dr.: Psihologija obrazovanja, drugo izmijenjeno i dopunjeno izdanje, Vern, Zagreb, 2014., str. 54.

- prepoznavanje relevantnosti gradiva - uočavanje i isticanje njegove vrijednosti i značenja za učenike;
- mogućnost aktivnog i iskustvenog pristupa gradivu - kreiranje ili upotreba takve neposredne okoline koja će omogućiti aktivno i iskustveno učenje;
- umrežavanje informacija (korelacija) - povezivanje predmetnog gradiva sa srodnim gradivom u drugim predmetima u svrhu integracije i transfera;
- vrijednosti i skriveni kurikulum - osvještavanje vlastitih svjetonazora i mogućih pristranosti kao i vođenje računa o prikrivenim vrijednostima pri izboru nastavnih materijala.

Ishodi učenja odgovor su na pitanje kako će se znati da je nastava usmjerena prema željenom cilju. Na kraju određenog procesa poučavanja, na to se veže i pitanje kako će se znati da su ciljevi i ishodi učenja ostvareni. Kako bi se navedeno provelo, potrebno je provjeravati uspješnost učenja, odnosno pratiti napredak u učenju te vrednovati postignuća. Opet, uspješnost tih postupaka ovisi o samom postavljanju ciljeva poučavanja. Oni trebaju biti postavljeni na način da se prema njima mogu nedvosmisleno izvršiti zadaci temeljem kojih će biti moguće izmjeriti, analizirati i vrednovati očekivani ishod učenja.

Ciljeve treba formulirati s obzirom na očekivana ponašanja. Primjerice, elementi koji sačinjavaju ciljeve čine⁴⁸:

- ciljnu osobu (onoga koji uči, zato je formuliranje cilja najbolje započeti s *učenik će moći*),
- opis vanjskog ponašanja (ciljem se mora odrediti što će učenik koji nešto nauči moći učiniti),
- uvjete učenja (cilj treba opisati situaciju u kojoj se očekuje pokazivanje tog ponašanja),
- kriterije prihvatljivosti izvedbe (cilj treba unaprijed navesti koja je razina izvedbe prihvatljiva kako bi se moglo znati je li učenik nešto naučio).

Dakle, određenim provjeravanjem i vrednovanjem utvrđuje se jesu li ispunjeni određeni ciljevi i ishodi učenja. Takve provjere i vrednovanja treba provoditi prema utvrđenom planu i programu te one moraju periodične, kako bi se kontinuirano znalo je li nastava usmjerena prema željenim ciljevima i ishodima učenja te postoji li kakva odstupanja onog što je planirano od onog što je

⁴⁸ Ibid., str. 55.

ostvareno. Ukoliko postoje, odstupanja je potrebno identificirati, obrazložiti te ukloniti i po potrebi modificirati ili ciljeve ili nastavni program.

Konačno, posljednje pitanje odnosi se na to kako i kada poučavati. Potrebno je najprije odrediti odnos između sadržaja poučavanja i procesa učenja koje se želi potaknuti. Potom je potrebno odabrati aktivnosti i zadatke koji će omogućiti da se nova znanja, vještine i stavovi usvoje te vrednuju.

Odabir i organizacija aktivnosti tijekom nastavnog sata ovisi o postojećoj učeničkoj kompetenciji te o razini izvedbe koju nastavnik želi postići u pojedinom području. Pri odabiru aktivnosti nastavnik mora razmišljati o osobinama svojih učenika te kako će poučavanje prilagoditi njihovim različitim potrebama. Planiranje aktivnosti kojima će se zadovoljiti individualne potrebe pojedinih kategorija učenika pretpostavlja poznavanje nekoliko strategija kojima se može postići individualizacija nastave. To su⁴⁹:

- variranje vremena za učenje za različite učenike: učenici se mogu uključiti u dopunsku ili dodatnu nastavu - ovisno o tome zaostaju li u savladavanju gradiva ili su posebno napredni;
- variranje zadataka i aktivnosti: nastavnik može u razredu učenike tako organizirati da ovisno o kompetenciji dobiju zadatke različite složenosti;
- variranje nastavnih materijala i pomagala: nastavnik može varirati izvore znanja kojima se služi ovisno o potrebama učenika, neki mogu dobiti apstraktno probleme drugi slikovni materijal.

Važno je i samo vremensko planiranje nastave koje podrazumijeva racionalnu raspodjelu vremena za pojedine ciljeve. Svaki je predviđen sadržaj potrebno obuhvatiti i obraditi sukladno važnosti i zahtjevnosti istoga. Nažalost, pri planiranju poučavanja često se zanemaruje vremenska komponenta te se potom događa da nastavnici učenicima govore kako imaju premalo vremena za određeno gradivo pa se ono zaobilazi. Dakle, koristeći se navedenim pitanjima i davanjem odgovora na ista osigurava se da se nastavni sat usmjeri prema ishodima učenja.

⁴⁹ Ibid., str. 56.

5. Primjer određivanja ciljeva i ishoda učenja u nastavnoj jedinici

U posljednjem poglavlju priložit ću primjer u kojem je određen cilj nastavne jedinice *Posljedice Prvog svjetskog rata* (obrada nove nastavne jedinice) i na temelju postavljenog cilja određeni ishodi učenja za istu nastavnu jedinicu.

5.1. Ciljevi i ishodi učenja u nastavnoj jedinici (znanja, vještine, stavovi)

Cilj nastavne jedinice:

- objasniti tijek i ishod Prvog svjetskog rata, njegov opseg i ratna stradanja, prepoznati posljedice rata, kao što su broj poginulih, ranjenih, pojava zarazne bolesti i gladi tijekom ratnih godina te nakon završetka rata te na povijesnom zemljovidu pokazati promjene granica u Europi i na prostoru bivšeg Osmanlijskog Carstva nakon Prvog svjetskog rata

Očekivani ishodi učenja:

Znanja:

- navesti vrijeme, zaraćene strane i posljedice Prvog svjetskog rata
- objasniti važnost programa 14 točaka u ostvarivanju prava svakog naroda na samoodređenje i samostalnost
- navesti promjenu granica te koja carstva prestaju postojati nakon Prvog svjetskog rata

Vještine:

- vježbati samostalni rad na tekstu, odgovarati na postavljena pitanja
- koristiti se povijesnim zemljovidom
- analizirati slikovne materijale
- prosuditi o važnosti učenja povijesti

Zauzimanje stajališta:

- kritizirati osvajačke ratove i posljedice ratova za stanovništvo
- istaknuti negativnu stranu rata i njegove posljedice
- oblikovanje stava o potrebi isticanja prava svih naroda na samoodređenje i samostalnost
- povezati i primjenjivati gradivo⁵⁰

Na temelju udžbenika predviđenog za osme razrede, odabrala sam nastavnu jedinicu *Posljedice Prvog svjetskog rata* te odredila prvotno ciljeve potom ishode učenja. Nakon što sam odredila

⁵⁰ Bekavac, Stjepan i Jareb, Mario: Povijest 8 – udžbenik za osmi razred osnovne škole, Zagreb, 2014., str. 7-9

ciljeve i ishode, biram metode rada pomoću kojih će učenici najlakše ispuniti očekivane ishode učenja. U uvodnom dijelu sata, učenici analiziraju fotografije i time dobivaju sliku o opsegu i važnosti posljedica Prvog svjetskog rata. U središnjem dijelu sata, učenici heurističkim razgovorom saznaju informacije o vremenu, zaraćenim stranama i posljedicama Prvog svjetskog rata. Zatim samostalnim radom na tekstu procjenjuju važnost programa 14 točaka te zaključuju koja je od točaka bila važna za Hrvatsku i zašto. Također učenici, koristeći se povijesnim zemljovidom, uočavaju promjenu granica u Europi. U završnom dijelu sata, potrebno je provjeriti u kojoj su mjeri učenici usvojili predviđene ishode kroz postavljanje pitanja predviđenih za tu nastavnu jedinicu.

Zaključak

Današnji obrazovni sustav trebao bi napraviti ne samo teorijski, već i praktični zaokret od tradicionalnih oblika poučavanja ka kurikularnom pristupu. Naime, pristup koji školu shvaća kao mjesto usvajanja znanja i prenošenja činjenica ne ispunjava pravu svrhu obrazovanja. Učenici su previše opterećeni i sve se uglavnom svodi na memoriranje činjenica, dok se vještine istovremeno zapostavljaju. Tradicionalni pristup samo je rješavao problematiku sadržaja, raspoloživog vremena te načina rada nastavnika, odnosno učitelja. S druge strane, kod kurikularnog pristupa u prvi plan dolaze ishodi obrazovanja - tvrdnje o tome što se očekuje od učenika da zna, razumije, može napraviti ili vrednovati kao rezultat procesa učenja. Sukladno takvom pristupu, škola je mjesto cjelovitog osobnog i socijalnog razvoja učenika. Nastoji se uravnotežiti tri elementa kurikuluma - odgojno obrazovne ciljeve iskazane kroz ishode učenja, ono što se radi u razredu te ono što se provjerava i ocjenjuje.

Nakon utvrđivanja ishoda učenja, prelazi se na izbor sadržaja i materijala kojima će se ti ishodi ostvarivati. Da bi se što razumljivije formulirali ishodi učenja, na način da budu od koristi u daljnjem razvoju plana u programa, upotrebljavaju se određene taksonomije za izricanje hijerarhije učenja. Taksonomije određuju dubinu učenja, dok sadržaj daje informacije o širini gradiva koji se pokriva. Nakon utvrđivanja ciljeva, oni se dalje razrađuju u odgojno-obrazovna područja kroz sve razine odgoja i obrazovanja i odnose se na sve kurikulumske sastavnice te ugrađuju u školske i predmetne kurikulume, pa tako i u povijest. Nakon toga odabiru se metode učenja i poučavanja.

Povijest je općeobrazovni predmet u osnovnim i srednjim školama i treba dati svoj doprinos razvoju temeljnih kompetencija. Također, nastava povijesti treba biti organizirana prema ishodima učenja te kao rezultat toga, u učeniku izazovati sposobnost povijesnog mišljenja te temeljna povijesna znanja. U planiranju nastave povijesti usmjerene prema ishodima učenja koriste se aktivni glagoli koji naglašavaju aktivnost učenika koja je nužna za postizanje

određenog ishoda. Opće glagole povezane sa znanjem treba izbjegavati jer takvi glagoli nisu određeni te naglašavaju proces koji učenici trebaju proći umjesto da naglašavaju ishode koji se trebaju postići nakon završetka procesa poučavanja.

Povijest je predmet odgojno-obrazovnog karaktera koji, ako se organizira na način na način gore naveden, učenicima omogućuje konkretnije povijesno razumijevanje i razvoj misaonih procesa u jednom dubljem razdoblju školovanja. Nadalje, povijest kao odgojno-obrazovni predmet mladim ljudima pruža mogućnost razvijanja određenih vještina, političke i socijalne inteligencije bez kojih nema kvalitetnog sudjelovanja u odlučivanju i javnom životu društva, te adekvatnog i samostalnog odlučivanja o moralnim pitanjima današnjeg vremena. Nastava povijesti usmjerena prema ishodima učenja daje za rezultat formiranog i informiranog građanina čija je dužnost sudjelovanje u demokratskom uređenju, razumno rasuđivanje i razumijevanje političke aktualnosti.

POPIS SLIKA

Slika 1. Uravnoteženje kurikuluma	10
--	-----------

POPIS TABLICA

Tablica 1. Taksonomska tablica.....	11
Tablica 2. Bloomova klasifikacija kognitivnih vještina	17
Tablica 3. Bloomova taksonomija i tri područja učenikove osobnosti.....	19
Tablica 4. Povezivanje razina postignuća i ocjenjivanja	26
Tablica 5. Aktivni glagoli za ishode učenja kognitivnog područja znanja.....	27
Tablica 6. Aktivni glagoli za ishode učenja afektivnog područja stavova	28

POPIS LITERATURE

1. Barić, A. i dr.: Izvođenje nastave i ishodi učenja, Sveučilište u Zagrebu, Zagreb, 2008.
2. Detling, D.: Tablica u nastavi povijesti, Povijest u nastavi 12 (2), Zagreb, 2008.
3. Divjak, B. i dr.: Ishodi učenja, Fakultet organizacije i informatike, Varaždin, 2008.
4. Jukić, M.: Odnos kurikuluma i nastavnog plana i programa, Pedagogijska istraživanja 7 (1), Zagreb, 2010.
5. Jurić, V. i dr.: Didaktika i kurikulum, Ekološki glasnik, Zagreb, 2010.
6. Koren, S.: Čemu nas uči povijest - nastava povijesti, ideje o učenju/poučavanju i ishodi učenja, Profil, Zagreb, 2014.
7. Lončar-Vicković, S.; Dolaček-Aiduk, Z.: Ishodi učenja - priručnik za sveučilišne nastavnike, Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera, Osijek, 2009.
8. Marinović, M.: Kako oblikovati ishode učenja počevši od kraja - radni materijal za učitelje/nastavnike povijesti, Rijeka, 2013.
9. Marinović, M.: Nastava povijesti usmjerena prema ishodima učenja - metodički pristup za nastavnike povijesti, Agencija za odgoj i obrazovanje, Zagreb, 2014.
10. Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta: Primjena ishoda učenja - četvrtka publikacija iz serije o Europskom kvalifikacijskom okviru (EQF), Zagreb, 2013.
11. Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa: Nastavni plan i program za osnovnu školu, Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa, Zagreb, 2006.
12. Pešorda, S.: Kurikulum i nastava povijesti, Povijest u nastavi 11 (1), Zagreb, 2008.
13. Previšić, V.: Kurikulum - teorije- metodologija-sadržaj-struktura, Školska knjiga, Zagreb, 2007.
14. Strugar, V.: Znanje, obrazovni standardi, kurikulum: teorijsko-kritički pristup obrazovnoj politici u Hrvatskoj, Školske novine, Zagreb, 2012.
15. Vizek-Vidović, V. i dr.: Psihologija obrazovanja, drugo izmijenjeno i dopunjeno izdanje, Vern, Zagreb, 2014.